

7.1. Κοινωνίες με ή χωρίς κρατική οργάνωση

Κοινωνίες χωρίς κρατική οργάνωση- Χαρακτηριστικά των κοινωνιών χωρίς κρατική οργάνωση:

Ο αρχηγός

- διέθετε γόητρο, δεν διέθετε κανένα μέσο επιβολής της τάξης, χρησιμοποιούσε τον προφορικό λόγο.
- αρμοδιότητες του: η επίλυση των διαφορών, ειρηνοποιός, διατήρηση της συνοχής.

Ο αρχηγός στις κοινωνίες χωρίς κρατική οργάνωση είχε δύναμη ή εξουσία;

Διάκριση δύναμης – εξουσίας

Δύναμη: στοιχείο όλων των κοινωνικών σχέσεων, η ικανότητα των ατόμων ή των ομάδων να επιβάλουν τη θέληση τους ή να εκφράσουν τα συμφέροντά τους - διαμαρτυρία, άσκηση πίεσης, απεργία.

Εξουσία: η νόμιμη χρήση της βίας (συνήθως από το κράτος)

Μ.Βέμπερ:

- **Δύναμη:** η ικανότητα άσκησης ελέγχου της συμπεριφοράς.
Υπάρχουν άνθρωποι που μπορούν να παρακινούν τα πλήθη, να επηρεάζουν, να αλλάζουν τις απόψεις των ακροατών τους, να δίνουν ταυτότητα σε ένα ανομοιογενές πλήθος (να ενώνουν).
- **Εξουσία ή κοινωνική επιβολή:** απαιτεί τη χρήση βίας ή την απειλή χρήσης βίας.

Στις κοινωνίες Δυτικού τύπου η μόνη αρχή που νομιμοποιείται να ασκήσει βία είναι η κεντρική πολιτική αρχή και οι μηχανισμοί της.

Το κράτος είναι η κεντρική πολιτική αρχή που κατέχει το μονοπώλιο της έννομης βίας.

Το Κράτος ορίζεται ως «κοινότητα ανθρώπων η οποία αξιώνει το μονοπώλιο στη χρήση νόμιμης φυσικής βίας μέσα σε ορισμένο έδαφος».

Τι είναι:

Δύναμη

Εξουσία

Κράτος

Πώς δημιουργήθηκε το κράτος;

Μ. Βέμπερ: Το κράτος δημιουργήθηκε από μια διαδικασία ορθολογικοποίησης με τα εξής χαρακτηριστικά:

- Συγκρότηση σώματος μόνιμων, ειδικών υπαλλήλων (γραφειοκρατία)
- Ορισμός μόνιμων διαδικασιών διαχείρισης, ελέγχου
- Προσδιορισμός ιεραρχίας αρμοδιοτήτων.

Α. Κοντ: το κράτος είναι αποτέλεσμα της αύξησης του μεγέθους (του πληθυσμού) των κοινωνιών - των αναγκών για σύνθετες δομές διοίκησης.

Μαρξ: αποδίδει τη γένεση του κράτους στο διαχωρισμό αυτών που κατέχουν τα μέσα παραγωγής από αυτούς που κατέχουν μόνο τη δύναμη της εργασίας τους. Το κράτος υπηρετεί τους οικονομικά κυρίαρχους (διακυβέρνηση: δημοκρατία, μοναρχία).

7.1.1 Μορφές εξουσίας- Μ. Βέμπερ

Η Κοινωνιολογία ασχολήθηκε με: την πολιτική κυριαρχία, τον ανταγωνισμό, την εξουσία, τη λειτουργία της δημοκρατίας.

Ο Βέμπερ συνέβαλε σημαντικά στην προσέγγιση του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Του ασκήθηκε κριτική γιατί τοποθέτησε στο επίκεντρο της πολιτικής:

- τον ανταγωνισμό
- την επιβολή
- τον αγώνα, « πολιτική σημαίνει αγώνας» .

Ο Βέμπερ δεν ερευνά τον αποκλεισμό από τον αγώνα ικανών, χωρίς επιρροή στο κοινό ή στα Μ.Μ.Ε.

Τύποι νομιμοποίησης εξουσίας, σύμφωνα με τον Βέμπερ (Τύποι διακυβέρνησης)

Α. Παραδοσιακή:

- στις φυλετικές κοινωνίες ο αρχηγός δεν εκλέγεται, η νομιμότητα του προέρχεται από το εθμικό δίκαιο.
- εκτεταμένες οικογένειες αγροτικής κοινωνίας- πατέρας αρχηγός.
- 18^ο αιώνα βασιλείς «ελέω Θεού», ειρηνική μεταβίβαση της εξουσίας, επόμενοι άρχοντες οι απόγονοι του βασιλιά.

Σήμερα στην Ευρώπη οι βασιλείς δεν ασκούν πραγματική εξουσία. (Αγγλία, Ισπανία, Βέλγιο).

Βασιλείς στο Μαρόκο, Ιορδανία έχουν ουσιαστικές αρμοδιότητες.

Η παραδοσιακή εξουσία παρέχει περισσότερη σταθερότητα από την χαρισματική.

Β. Χαρισματική: βασίζεται σε μια εξαιρετική προσωπικότητα- χάρισμα, ηρωισμό, ηγετικές ικανότητες, υπερφυσικές ικανότητες, δύναμη πνεύματος, λόγου.

Προφήτης, ήρωας, δημαγωγός.

Η χαρισματική εξουσία πολύ δύσκολα μεταβιβάζεται.

Θεμελιώνεται στην εμπιστοσύνη της κοινωνίας στον ηγέτη, στην επιβεβαίωση του χαρίσματος. Όταν δεν επιβεβαιώνεται το χάρισμα η εξουσία του ηγέτη καταρρέει.

Η χαρισματική προσωπικότητα από μόνη της δεν παρέχει σταθερή βάση δύναμης.

Παραδείγματα: Τζον Φ. Κένεντυ, Μαρτίν Λούθερ Κινγκ, Νέλσον Μαντέλα, Φιντέλ Κάστρο.

Γ. Ορθολογική εξουσία :

Στηρίζεται στη νομιμότητα των θεσμοθετημένων και από κοινού συμφωνημένων νομικών ρυθμίσεων.

Η δύναμη βρίσκεται στα γραφεία παρά στα πρόσωπα (γραφειοκράτες).

Η άσκηση των καθηκόντων των ρόλων γίνεται εντός των νόμιμων ορίων. Δεν συγχωρείται κατάχρηση εξουσίας. Υπέρβαση των ορίων νομιμότητας οδηγεί σε καθαίρεση.

7.1.2 Συγκρότηση του Έθνους –Κράτους και συστήματα διακυβέρνησης

Τι είναι έθνος:

Κριτήρια:

- λαός που κατοικεί στον ίδιο χώρο,
- η γλώσσα,
- η θέληση των ομάδων να αποτελούν κοινότητα,
- η κοινή ιστορία.

Οι ιδέες περί έθνους που κληρονομήσαμε (Πώς ορίζεται το έθνος):

Α. Γαλλική επανάσταση: το έθνος ταυτίζεται με το λαό, ελεύθερη ένωση με κοινά πολιτικά δικαιώματα όσων διαμένουν στη εδαφική περιοχή που συγκροτεί το κράτος (περιλαμβάνονται άτομα διαφορετικής θρησκείας, γλώσσας, καταγωγής, μειονότητες).

Β. Κίνημα Ρομαντισμού (Γερμανία): το έθνος ταυτίζεται με το κοινό παρελθόν, την ιστορία, την κοινή παράδοση που συνδέει τα μέλη μιας κοινότητας.

Η ιδιότητα του πολίτη σφυρηλατείται μέσα από την κοινή καταγωγή, την ιστορία.

Πότε διαμορφώνονται τα εθνικά κράτη και πώς προωθείται η διαμόρφωση τους;

Οι πόλεις κράτη της αρχαιότητας, τα φέουδα στο δυτικοευρωπαϊκό μεσαίωνα δεν σχετίζονται με το έθνος κράτος.

Τα πρώτα στοιχεία γένεσης του έθνους κράτους: Μεσαίωνα 13^ο ως 15^ο αιώνα στη Δυτική Ευρώπη. Αντίδραση στους βασιλείς, την εκκλησιαστική δύναμη, τους φεουδάρχες.

Μετά τον 15^ο αιώνα: ο ηγεμόνας βασιλιάς επικρατεί στους φεουδάρχες.

Η ανερχόμενη αστική τάξη προωθεί την έννοια του ενιαίου συγκεντρωτικού κράτους και επιβάλλεται στο οικονομικό και πολιτικό επίπεδο.

«Γενιές» εθνών κρατών:

1. Πρώτη γενιά: 19^ο αιώνα, κράτος στη βάση της αρχής των υπηκοοτήτων – αντίδραση στη φεουδαρχία.
2. Δεύτερη γενιά: 20^ο αιώνας. Κράτη που χτίζονται πάνω στα ερείπια της Γερμανικής, Αυστροουγγρικής και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Μεσοπόλεμος.
 - α) κράτη που αντιστοιχούσαν σε παλιά έθνη
 - β) ομοσπονδιακά κράτη που κατασκευάστηκαν πάνω σε πιο σύνθετες δομές, π.χ. Γιουγκοσλαβία.
3. Τρίτη γενιά: 1945: το τέλος της αποικιοκρατίας, το κράτος έχει ως έργο την οικοδόμηση του έθνους.
4. Τέταρτη γενιά: κράτη που προέκυψαν από την κατάρρευση των χωρών του σοσιαλισμού (1989).

Η Ελλάδα συγκροτείται σε σύγχρονο κράτος από το 1830 έως το 1947 -προσάρτηση των Δωδεκανήσων .

Υπάρχουν έθνη που ακόμη διεκδικούν την κρατική τους υπόσταση π.χ. Παλαιστίνη

Ποιος κυβερνά στο πλαίσιο του κράτους; Το περιεχόμενο της έννοιας της διακυβέρνησης;

Η έννοια της διακυβέρνησης παραμένει σταθερή στο χρόνο;

Η έννοια της διακυβέρνησης αλλάζει στο πέρασμα των αιώνων και σχετίζεται με συγκεκριμένες κοινωνικές και οικονομικές διαδικασίες.

Ο χριστιανισμός : -τομή στη σκέψη της πολιτικής επιστήμης

-για άλλους άρνηση της πολιτικής και κοσμικής εξουσίας.

Συστήματα διακυβέρνησης (σύγχρονων κρατών):

1. **Δημοκρατία** : διαρκής συμμετοχή του πολίτη. Πολιτικό σύστημα στο οποίο εκφράζεται η λαϊκή βούληση.

Μορφές:

α) **Άμεση**: Αρχαία Ελλάδα, συμμετοχή όλων των πολιτών στη λήψη αποφάσεων

β) **Αντιπροσωπευτική**: σύγχρονα πολυπληθή, πολυπολιτισμικά κράτη, ο λαός ασκεί έμμεσα την εξουσία δια των αντιπροσώπων του.

Δημοψήφισμα: μορφή άμεσης δημοκρατίας, αποτύπωση της βούλησης του λαού

Διαδικασία θεμελίωσης της δημοκρατίας:

- Αντιπροσώπευση
- Διοίκηση που υπηρετεί τη γενική βούληση
- Διαφάνεια στην άσκηση της εξουσίας
- Διάκριση των εξουσιών (νομοθετική, δικαστική, εκτελεστική)

2. **Ολοκληρωτισμός**: ένας κυβερνήτης κατέχει απόλυτη δύναμη.

Δικτατορία: ολοκληρωτικό καθεστώς, αυταρχικό σύστημα διακυβέρνησης, βία

Χαρακτηριστικά του ολοκληρωτισμού:

- Επιβολή συγκεκριμένης ιδεολογίας
- Μονοκομματισμός
- Οργανωμένο σχέδιο εκφοβισμού των πολιτών
- Έλεγχος του στρατού
- Έλεγχος των μέσων επικοινωνίας
- Ελεγχόμενη, προγραμματισμένη από το κράτος οικονομία.

Το αυταρχικό σύστημα διακυβέρνησης δεν απέχει πολύ από τον ολοκληρωτισμό. Ο κυβερνήτης επιτρέπει κάποιο βαθμό ατομικής ελευθερίας, δεν επιτρέπει τη λαϊκή συμμετοχή. Αυταρχικός ηγέτης ο Σάχης της Περσίας.

Η κατάταξη των συστημάτων διακυβέρνησης δεν μπορεί να είναι απόλυτη

P. Μίκελς: στοιχεία αυταρχισμού εμφανίζονται στα δημοκρατικά συστήματα, στοιχεία δημοκρατίας σε ολοκληρωτικά καθεστώτα π.χ. το δημοψήφισμα 1973 μέσα στη δικτατορία στην Ελλάδα

7.2. Κοινωνικές βάσεις της εξουσίας

Η δημοκρατία είναι το πολιτικό σύστημα στο οποίο όλοι παίρνουν μέρος στην λήψη αποφάσεων;

Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία είναι μια πραγματικότητα ή επίφαση;

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις για την εξουσία (στην δημοκρατία):

1. Το μοντέλο των ελίτ

Ελίτ

Εκπρόσωποι

Τι είναι;

Ποιες είναι
είναι;

Εκπρόσωποι: Παρέτο, Μίκελς, Μιλς (πρωτοστάτησε στη διαμόρφωση του μοντέλου).

Τι είναι ελίτ κατά τον Παρέτο: Οι πρώτοι, οι διαλεχτοί, οι άριστοι.

Ποιες είναι **οι ελίτ κατά τον Τσ. Μιλς** :

- Πολιτική ελίτ: ηγετική ομάδα κύριος φορέας άσκησης της πολιτικής εξουσίας, αυτοί που παίρνουν αποφάσεις, ασκούν αντιπολίτευση, εκφράζουν κατεστημένα συμφέροντα.
- Οικονομική ελίτ: διευθυντές μεγάλων επιχειρήσεων, μεγαλομέτοχοι, στελέχη εργοδοτικών οργανώσεων. Ομάδα πίεσης στην πολιτική ελίτ, φθάνει και στην ανατροπή της κυβέρνησης.
- Στρατιωτική ελίτ: ανώτερα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων, των σωμάτων ασφαλείας, της αστυνομίας. Εντάσσεται στην ιθύνουσα ελίτ.

Ο ρόλος, η λειτουργία των ελίτ στη Δημοκρατία

Συνέπειες της λειτουργίας των ελίτ

Οι ηγέτες των τριών ελίτ επικοινωνούν μεταξύ τους, αλληλοδιαπλέκονται, έχουν ταυτόσημα συμφέροντα, διαμόρφωση μη εκλεγμένης ολιγαρχίας – εξαίρεση η πολιτική ελίτ- που λαμβάνει τις πολιτικές αποφάσεις.

Αμερικάνικη κοινωνία: κυριαρχία οικονομικού παράγοντα στην πολιτική. Η πολιτική μετασχηματίζεται σε διαχείριση τεχνοδιοικητικής φύσης, τεχνοκράτες: σύμβουλοι σε κυβερνητικά γραφεία, επιλύουν προβλήματα με βάση τα οικονομικά συμφέροντα. Δεν εκφράζεται η λαϊκή βούληση.

Οργανωμένα συμφέροντα και ισχυροί οικονομικοί παράγοντες έχουν πρόσβαση στην κυβέρνηση (άμεσα ή έμμεσα). Παράδειγμα: η σύμπλευση, διαπλοκή στρατιωτικού μηχανισμού και βιομηχανίας όπλων καθορίζει την εξωτερική και αμυντική πολιτική.

2. Το πλουραλιστικό μοντέλο

Σύγχρονες κοινωνίες: συγκρούσεις, διαφορετικές οργανώσεις συμφερόντων: κινήματα, κόμματα, ενώσεις ανταγωνίζονται σε επιρροή.

Οι πολιτικές αποφάσεις είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων και συμβιβασμών.

Η δύναμη διαχέεται σε ολόκληρη την κοινωνία.

Θεωρητικοί: Ρ. Νταλ, Ρ.Αρόν, Τζ. Γκαλμπρέιθ

Η δύναμη διαχέεται στον πνευματικό⁽¹⁾, στρατιωτικό⁽²⁾, οικονομικό⁽³⁾, πολιτικό⁽⁴⁾ και διοικητικό⁽⁵⁾ τομέα. Οι ελίτ των τομέων αυτών συνεργάζονται, ανταγωνίζονται, εκφράζουν πιέσεις και ασκούν εξουσία.

Κάθε ελίτ έχει το δικαίωμα βέτο. Διανοούμενοι⁽¹⁾, συγγραφείς⁽²⁾, επιστήμονες⁽³⁾, αρχηγοί στρατού⁽⁴⁾, αστυνομίας⁽⁵⁾, ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής⁽⁶⁾, οι ηγέτες εργατικών συνδικάτων⁽⁷⁾, κομμάτων⁽⁸⁾, ανώτατοι υπάλληλοι⁽⁹⁾ ασκούν εξουσία. Οι έχοντες εξουσία χαλιναγωγούνται από το νόμο, ελέγχονται θεσμικά από το κράτος.

3. Το μαρξιστικό μοντέλο

Ποια κριτική ασκεί το μαρξιστικό μοντέλο εξουσίας στο ελιτιστικό και πλουραλιστικό μοντέλο;

Η ελιτιστική και η πλουραλιστική άποψη:

- συγκαλύπτουν την πραγματικότητα
- ενισχύουν την αυταπάτη της ύπαρξης αυτόνομου πολιτικού πεδίου (ανεξάρτητου από τα οικονομικά συμφέροντα)

Μαρξ: το κράτος υπηρετεί τα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων, διαθέτει μηχανισμούς καταστολής: στρατός, αστυνομία, δικαστήρια, φυλακές για να ασκεί εξουσία στα εργατικά στρώματα.

Μεταγενέστεροι μαρξιστές και ο Αλτουσέρ: πρόσθεσαν στους μηχανισμούς καταστολής και τους ιδεολογικούς μηχανισμούς με τους οποίους το κράτος αναπαράγει την κυρίαρχη ιδεολογία.

Ιδεολογικοί μηχανισμοί: Ιδιωτικοί – δημόσιοι, λειτουργούν με την πειθώ, την προπαγάνδα, σχολείο, οικογένεια, κοινωνική ασφάλεια, έλεγχος των ανήλικων παραβατών, κ.ά.. Επιτρέπουν την αναπαραγωγή των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων.

Πολιτικός ιδεολογικός μηχανισμός: πολιτικά κόμματα.

Ιδεολογικός μηχανισμός πληροφόρησης του κοινού: τύπος, ραδιόφωνο, τηλεόραση.

(Οι απαντήσεις των ερωτήσεων του σχολικού βιβλίου στο παρακάτω link)

<https://en.calameo.com/read/0059860195df2403cfa13>

7ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΜΟΡΦΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

(1^η ενότητα: σελ.133-143)

κοινωνιολογία